

ЩОДО ПИТАННЯ ПУБЛІЧНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ РІВНОВАГИ

**О. В. ГУЛАК, кандидат юридичних наук, доцент
Національний університет біоресурсів і природокористування
України**

E-mail: lenagulac@mail.ru

Анотація. У роботі досліджуються проблемні та актуальні питання у розрізі реалізації забезпечення екологічної рівноваги на сучасному етапі розвитку України; здійснено аналіз основних нормативних положень стосовно досліджуваної проблематики; наводяться, як приклад, деякі звітні матеріали.

Ключові слова: екологічна рівновага, забезпечення екологічної рівноваги, гідні умови життя, навколишнє природне середовище.

Актуальність. Забезпечення екологічної рівноваги є вкрай важливим питанням не лише для кожної окремої держави, а й суспільства у цілому, не лише свідомої громадськості, а й людства загалом.

І лише той факт, що навколо важливих питань екологічної проблематики нині об'єднані важливі всесвітні публічні інструменти, включаючи суттєві фінансові впливання, свідчить про надзвичайну актуальність і важливість порушених питань. Адже інші види суспільних відносин є більш динамічними та такими, що в результаті зовнішнього впливу піддаються суттєвому й швидкому корегуванню, тоді як нерозсудливе та зневажливе ставлення до навколишнього природного середовища призводить до тяжких та часто невідворотних негативних наслідків для людства у цілому.

Цілком погоджуємось з тим, що досліджувана проблема набула нині більш глибокого, ускладненого характеру, що обумовило зміну та поглиблення її змісту, зовсім іншого, ніж це було раніше. Зміна змісту не могла не позначитися і на зміні вживаної термінології. Тому замість поняття «навколишнє середовище» вчені дедалі частіше почали використовувати поняття «екологія», яке відображає сутність проблеми найбільш повним чином, адже дане поняття включає в себе не лише «охорону навколишнього природного середовища», але і такий важливий компонент, як «раціональне використання природних ресурсів», що в свою чергу передбачає дотримання законів природи і потенційних можливостей навколишнього природного середовища [1, с. 96].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням окремих аспектів забезпечення екологічної рівноваги займалися такі вітчизняні та зарубіжні науковці-правники, як: В. І. Андрейцев, О. С. Баб'як, Д. Н. Бахрах, А. П. Гетьман, В. М. Єрмоленко, Т. О. Коломоець, В. В. Костицький, І. О. Краснова, В. І. Курило, О. П. Світличний, Ю. С. Шемшученко, М. В. Шульга та ін.

Метою дослідження є аналіз проблемних та актуальних питань у розрізі реалізації забезпечення екологічної рівноваги на сучасному етапі розвитку України.

Виклад основного матеріалу. Пункт 4 Всесвітньої Хартії природи, що прийнята 1 січня 1982 року на 37 сесії Генеральної Асамблеї ООН, зокрема, зазначає: екосистеми і організми, а також ресурси землі, моря і атмосфери, що використовуються людиною, повинні управлятися таким чином, щоб можна було забезпечити і зберегти їхню оптимальну й постійну продуктивність, але без шкоди для цілісності тих екосистем або видів, з якими вони співіснують; пункт 14 – принципи, викладені в Хартії, повинні знайти відображення в законодавствах і практиці кожної держави, а також на міжнародному рівні; пункт 23 цього ж документа – кожна людина повинна мати можливість брати участь індивідуально або колективно в процесі розробки рішень, зокрема тих, що стосуються захисту прав людини та навколишнього природного середовища [2].

Слід зазначити: питання забезпечення екологічної рівноваги, не зважаючи на те, що стосуються навколишнього природного середовища, залежать насамперед від людського чинника, а саме від принципів та вектору політики регулювання у досліджуваній сфері. А оскільки проблематика носить транскордонний характер, не має меж, то й відповідні принципи та політика вироблення оптимальних рішень має бути спільною, транскордонною. Тож питання забезпечення екологічної рівноваги, як ніякі інші, спроможне об'єднати різноманітні спільноти, публічні інституції та держави з різними векторами розвитку та пріоритетами.

Досить влучно зазначено, що відношення людини до природи, яка її оточує, є показником не лише цивілізованості та вихованості, а й виступає мірилом ставлення окремої нації до планети Земля. Адже, не зважаючи на науково-технічний прогрес і безперечні здобутки, які він подарував людству, наразі світ знаходиться на межі екологічної катастрофи, тому актуальність ефективної реалізації екологічної функції держави дедалі зростає та набуває якісно нових масштабів [1, с. 95].

Природним, а відтак невід'ємним правом кожної людини є право на чисте повітря, воду, користування тими дарами природи, які не є об'єктами, що створені або продукovanі державою чи іншими суб'єктами. Тож, відповідно до основної філософської позитивної правової доктрини, держава може і має право користуватися, охороняти та підтримувати такі дари. А збагачення за їх рахунок – це збагачення за рахунок нашого майбутнього та наших нащадків. І коли ми та найвищі посадові особи

держави, уповноважені на те її громадянами – носіями влади [3, ст. 5] це зрозуміємо та чітко усвідомимо, тоді державна політика щодо забезпечення екологічної рівноваги буде прийматись на стратегічному, а не тактичному рівні; втілюватись в обов'язкові, а не декларативні нормативно-правові акти; визначати пріоритет екологічних інтересів суспільства над будь-якими іншими, включаючи економічні.

Такі постулати нормативно закріплені і у Основному Законі нашої держави. Так, ст. 13 закріплює, що земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності Українського народу [3]. Стаття 14 зазначає, що від імені Українського народу права власника здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування в межах, визначених Конституцією України. Водночас у ст. 66 Основного Закону нормотворець зафіксував позицію щодо того, що «власність зобов'язує, власність не повинна використовуватися на шкоду людині і суспільству, кожен зобов'язаний не заподіювати шкоду природі, культурній спадщині, відшкодовувати завдані ним збитки».

Конституція України окремо закріплює обов'язок щодо реалізації досліджуваної функції, зазначаючи в ст. 16, що забезпечення екологічної безпеки та підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи – катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду Українського народу є обов'язком держави [3].

Відтак, згідно з Конституцією, кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди. Кожному гарантується право вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її поширення. Така інформація ніким не може бути засекречена [3, ст. 50].

Однією з причин незадовільного стану навколишнього природного середовища є відсутність постійної об'єктивної інформації для громадян України про його забруднення, причини, про винуватців забруднень і вжиті заходи для поліпшення ситуації [4, с. 340]. Зокрема, стосовно некоректності та банальної неправдивості відповідної інформації щодо лісопорушень, наприклад правової відповідальності за порушення правил пожежної безпеки в лісах України, відсутності відповідної інформації про наслідки від лісових пожеж, їх локалізацію, причини тощо неодноразово зазначалось нами у наукових працях [5; 6].

Виходячи з дефініцій, зафіксованих в Конституції України, до основних складових забезпечення екологічної рівноваги, на нашу думку, слід віднести такі як: економічні, правові, соціальні, екологічні.

Окрім того, особливо важливим вбачається їх баланс у застосуванні, який має забезпечувати ефективну реалізацію екологічної рівноваги насамперед уповноваженими на те органами публічного управління і

який, на наше глибоке переконання, нині є суттєво «перекошеним» у бік економічних переваг. Відтак, і правові засоби, які б мали збалансувати усі інші складові елементи забезпечення екологічної рівноваги, часто постають банальним інструментарієм для забезпечення легітимності зловживання, м'яко кажучи, недбайливим та нерозсудливим відношенням до навколишнього середовища.

Зокрема, постійним представником Програми розвитку ООН в Україні Ф. М. О'Доннеллом зазначено, що не зважаючи на існування численних екологічних законів, указів та постанов, в Україні дотепер не було всеохоплюючого національного документа у сфері захисту навколишнього природного середовища. Ф. М. О'Доннелл звертає увагу на те, що в підготовленій експертами ООН доповіді «Національна екологічна політика України: оцінка й стратегії розвитку» констатовано, що серед населення України росте число випадків хронічних захворювань і спостерігається ослаблення імунітету. На відміну від інших держав Європи, винні у забрудненні навколишнього середовища не розплачуються за спричинену довкіллю шкоду. В цілому обсяги шкідливих викидів на душу населення в Україні перевищують такі самі показники для розвинутих держав у декілька разів. Добре відомий європейський принцип, за яким забруднювачі навколишнього середовища платять за заподіяну шкоду, не застосовується в Україні належним чином. Крім того, функції економічного стимулювання дотримання екологічних вимог ще недостатньо розвинені і не примушують підприємств-забруднювачів змінювати їхні технології виробництва на природозахисні [7]. Зазначені тези належать звіту семирічної давності, однак, на жаль, маємо констатувати, що суттєвих зрушень у досліджуваній проблематиці не відбулось, не зважаючи на новий вагомий курс реформ, широко розпочатий в нашій державі. Відтак, наразі природоохоронні проблеми перебувають здебільшого на другорядних ролях, коли йдеться про їх відображення в бюджетному процесі.

Висновки. Отже, не применшуючи економічної складової сталого розвитку будь-якого суспільства, хочемо наголосити на тому, що як з позиції наукового підходу, так і практичної доцільності на перспективу, система публічного управління сьогодення вимагає обов'язкового врахування необхідності дотримання вимог екологічної безпеки з тим, щоб гарантувати ефективність забезпечення екологічної рівноваги в розрізі розробки та реалізації організаційно-правових передумов для розвитку всіх без винятку видів суспільних відносин, які вимагають відповідного регулювання зі сторони держави.

Список літератури

1. Собовий О. М. Особливості змісту екологічної функції держави як необхідної складової забезпечення екорівноваги / О. М. Собовий // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і

природокористування України. – 2013. – Вип. 182. – Ч. 3. – С. 94–99. – (Серія «Право»).

2. Всемирная Хартия природы. Международное публичное право : сб. документов. – М. : БЕК, 1996. – Т. 2. – С. 132–135.

3. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr>.

4. Білявський Г. О. Основи екології : підруч. / Г. О. Білявський, Р. С. Фурдуй, І. Ю. Костіков. – 2-ге вид. – К. : Либідь, 2005. – 408 с.

5. Гулак О. В. Сучасний стан пожежної безпеки в лісах України : правовий аспект / О. В. Гулак // Порівняльно-аналітичне право. – 2015. – № 3 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.pap.in.ua/3_2015/44.pdf.

6. Гулак О. В. Щодо питання інформування громадськості про адміністративну відповідальність за порушення вимог пожежної безпеки в лісах України / О. В. Гулак // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. – 2015. – № 218. – Ч. 2. – С. 198–208. – (Серія «Право»).

7. Новий звіт ООН закликає надавати більшій увазі екології // Довідкова інформація Представництва ООН в Україні від 14 червня 2007 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.un.org.ua/ua/information-centre/news/327-2007-06-14>.

References

1. Sobovyi, O. M. (2013). Osoblyvosti zmistu ekolohichnoi funktsii derzhavy yak neobkhidnoi skladovoi zabezpechennia ekorivnovahy [Features matters of ecological functions of the state as a necessary part of ensuring ecological balance]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. Serii «Pravo»*, 182 (P. 3), 94–99.

2. Vsemyrnaia Khartyia pryrody (1996). Mezhdunarodnoe publychnoe pravo. Sbornyk dokumentov [World Charter for Nature. International public law]. Moscow, Russia: BEK, 132–135.

3. The Constitution of Ukraine of June 28, 1996 № 254k/96-VR. Available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr>.

4. Biliavskiy, H. O., Furdui, R. S., Kostikov, I. Iu. (2005). Osnovy ekolohii: pidruchnyk [Fundamentals of Ecology]. Kyiv: Lybid, 408.

5. Hulak, O. V. (2015). Suchasnyi stan pozhezhnoi bezpeky v lisakh Ukrainy: pravovyi aspekt. Porivnialno-analitychne pravo [The current state of fire safety in the forests of Ukraine: legal aspects]. Available at: http://www.pap.in.ua/3_2015/44.pdf

6. Hulak, O. V. (2015). Shchodo pytannia informuvannia hromadskosti pro administratyvnu vidpovidalnist za porushennia vymoh pozhezhnoi bezpeky v lisakh Ukrainy [On the issue of informing the public about administrative responsibility for violation of fire safety in the forests of

Ukraine]. Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. Seriia «Pravo», 218 (P. 2), 198–208.

7. Novyi svit OON zaklykae nadavaty bilshoi uvagy ekolohii [New UN report calls for more attention to ecology]. Available at: <http://www.un.org.ua/ua/information-centre/news/327-2007-06-14>.

К ВОПРОСУ О ПУБЛИЧНО-ПРАВОВОМ ОБЕСПЕЧЕНИИ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО РАВНОВЕСИЯ

О. В. Гулак

Аннотация. В работе исследуются проблемные и актуальные вопросы в разрезе реализации обеспечения экологического равновесия на современном этапе развития Украины; осуществлен анализ основных нормативных положений относительно исследуемой проблематики; приводятся в качестве примера некоторые отчетные материалы.

Ключевые слова: экологическое равновесие, обеспечение экологического равновесия, достойные условия жизни, окружающая природная среда.

TO ISSUES OF PUBLIC LAW PROVIDING AN ECOLOGICAL BALANCE

O. V. Gulac

Abstract. In this work examines problematic and actual issues in the context of ensuring the implementation of the ecological balance in the current development of Ukraine; The analysis of basic regulations regarding the researched problems; given as an example, some report materials.

Keywords: ecological balance, ensuring ecological balance, decent living conditions, the environment.